

Ярмиш Наталія Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України,
м. Київ, Україна

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ: ПИТАННЯ ДО СТАТТІ 299 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

На прикладі статті 299 Кримінального кодексу України висвітлюються різноманітні законодавчі помилки. Кінцевою метою відповідного критичного аналізу є спонукання законодавця до відповідального, максимально продуманого підходу стосовно конструювання кримінально-правових (й не лише) норм, такому підходу, що ґрунтується на глибокому знанні та розумінні КК України як системного утворення, врахуванні взаємозв'язку усіх його положень між собою та нормами інших відповідних законів і базовими постулатами суміжних наук.

Ключові слова: хребетні тварини, жорстоке поводження, активний спосіб, бездіяльність, мотиви, насильство, задоволення статевої пристрасті, конфіскація тварини.

Останнім часом, особливо з початком повномасштабної агресії рф проти нашої країни, більшість наукових публікацій українських учених – фахівців у галузі кримінального права, присвячено аналізу змін та доповнень до Кримінального кодексу (далі – КК) України, пов'язаних з війною. Основною метою досліджень законодавчих новацій є намагання зрозуміти їх сенс, виявити думку законодавця, зрозуміти його логіку, аби детально розтлумачити статтю та полегшити роботу правозастосовникам. Проте це вдається далеко не завжди. Причиною невдач при розборі нових норм, як відомо, є те, що дуже часто нововведення побудовані без урахування того, що КК України є системним утворенням з наскрізними зв'язками, а це потребує системного ж підходу до конструювання будь-якої новели, врахування того, що зміни однієї статті можуть тягнути за собою необхідність реконструкції інших. Головним фактором численних законодавчих помилок є непрофесійність авторів законопроектів, відсутність не лише кримінально-правової, та загальної правової підготовки, а іноді й необхідної ерудиції та (як це не сумно) достатньої грамотності. Й це стосується не лише специфічних змін, пов'язаних з війною. Війна закінчиться, звісно ж, перемогою України, а КК України залишиться. Й залишиться з усіма своїми помилками, новими та старими, які вкрай необхідно якомога швидше усувати.

Зазначена у назві публікації стаття 299 Кримінального кодексу (далі – КК) України обрана нами для демонстрації законодавчих помилок з тих міркувань, що є показовим зразком концентрації різноманітних помилок, від суто логічних до стилістичних. Кінцевою метою відповідного критичного аналізу є спонукання законодавця до відповідаль-

© Yarmysh Nataliia, 2023

ного, максимально продуманого підходу стосовно конструювання кримінально-правових (й не лише) норм, такому підходу, що ґрунтується на глибокому знанні та розумінні КК України як системного утворення, врахуванні взаємозв'язку усіх його положень між собою та нормами інших відповідних законів і базовими постулатами суміжних наук.

Одразу ж уточнимо, що кримінальне правопорушення, передбачене цією статтею, є злочином, оскільки санкції усіх її частин передбачають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, а цього, відповідно до ч. 2 ст. 12 КК України, вже достатньо для визнання правопорушення злочином, а не проступком.

Стаття 299 КК України «Жорстоке поводження з тваринами» вирізнялася спірними положеннями завжди, неодноразово піддавалася змінам, проте, на превеликий жаль, як і раніше, залишається вкрай важкою для розуміння, отже, й для застосування. Останні зміни внесені відносно нещодавно – 15.07.2021 [1]. Проте кількість запитань до цієї статті не зменшилася.

Аналізом ст. 299 КК України в різних аспектах займалися В.В. Александренко, Р.В. Бондаренко О.С., Вереша, А.О. Данилевський, О.О. Дудоров, Д.О. Калмиков, А.В. Козлова, В.А. Копилян, В.В. Кузнецов, М.В. Пашковський, Р.Г. Песцов, К.О. Полтава, С.В. Репецький, А.В. Савченко, Т.І. Синоверська, Н.В. Уварова, М.І. Хавронюк, Ю.М. Чорноус, О.О. Шуміло та багато інших дослідників.

Претензії до положень ст. 299 КК України з боку її дослідників, безперечно, заслуговують на увагу та підтримку, проте мета цієї публікації не зосередження на кожному зауваженні та обговоренні його змісту, а пропонується зупинитися на ознаках відповідного складу злочину, які можна вважати найбільш проблематичними.

Питання виникають майже до кожного слова диспозицій усіх частин статті. Проте почнемо обговорювати ці слова та вирази не послідовно (тобто, спираючись на елементи складу злочину, починаючи з об'єкта та предмета), а саме з тих моментів, які є найбільш вразливими для критики. Аби читачу було зручніше сприймати інформацію, процитуємо основний склад, тобто ч. 1 ст. 299 КК України:

«Жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі з безпритульними тваринами, порушення правил транспортування тварин, якщо такі дії призвели до тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі тварин, нацьковування тварин одна на одну, вчинені з хуліганських або корисливих мотивів, а також пропаганда, публічні заклики до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, поширення матеріалів із закликами до таких дій».

Почнемо з самого, здається, складного. А таким видається те, що усі діяння, передбачені частиною 1 ст. 299, як це не дивно, є певні підстави сприймати такими, що мають форму бездіяльності. Стверджую, що це саме так, звертаючись до ч. 3 аналізованої статті, де в якості особливо кваліфікуючої ознаки до дій, передбачених частиною першою або другою цієї статті, зазначено про вчинення їх «активним способом». Парадокс тут подвійний.

По-перше, у диспозиції ч. 3 ст. 299 йдеться все ж таки про «дії», а не про діяння (яке розглядається і як бездіяльність). Дія – це діяння, яке є активним за визначенням. Що має на увазі законодавець, говорячи про дію, яка вчиняється «активним способом»?

© Yarmysh Nataliia, 2023

Мабуть, – якусь «підвищену» активність? Але жодних «епітетів» щодо активності в диспозиції не зазначено. Залишається думати, що законодавець в основному складі злочину говорить саме про бездіяльність, а слово «дія» у ч. ч. 1 та 2 ст. 299 застосував помилково. Таке іноді трапляється (згадаємо ст. 136 КК України «Залишення у небезпеці», де у ч. 2 йдеться про «ті самі дії», вчинені...», при тому що залишення у небезпеці насправді є бездіяльністю). Отже, напрошується висновок (хоча й доволі хисткий), що ч. 1 (та 2) ст. 299 призначена для випадків жорстокого поводження з твариною, яке виявляється у бездіяльності, а дія (активна поведінка) передбачена ч. 3 цієї статті.

Проте при такому підході того, хто намагається розібратися у ст. 299, очікує другий парадокс. Звісно, бездіяльність цілком може розглядатися як жорстоке поводження у разі відсутності піклування про тварину. Однак це стосується лише окремих випадків: коли на людину покладений обов'язок це робити, тобто вона є власником, господарем тварини. До того ж, як бути з варіантом жорстокого поводження «нацьковування тварин одна на одну»? Чи мислима тут бездіяльність? А чи завжди є можливою бездіяльність як варіант жорстокого поводження, що призвело до «тілесних ушкоджень та каліцтва»? Оскільки відповідь на ці питання є очевидною, знов повертаємося до версії, що частини 1 та 2 ст. 299 передбачають все ж таки дії, тобто активну поведінку, а у частині 3 ст. 299 мається на увазі якась особлива, підвищена активність (яка, мабуть, перекликається з особливою жорстокістю).

А як реагує на цю проблему практика застосування ст. 299 КК України? Вивчення Єдиного державного реєстру судових рішень дозволяє констатувати, що у значному числі випадків – ніяк. Вбачається, що суди застосовують ч. 1 ст. 299 у разі, коли тварин (в основному собак) вбивають з вогнепальної зброї, скидають з висоти, забивають палками тощо. Й суд геть не пояснює при цьому, чому застосовує саме першу частину.

В одному з вироків зазначається, що суб'єкт прив'язав собаку до дерева та, «використовуючи фізичну силу, за допомогою палиці, почав протягом значного часу наносити численні удари по голові та тулубу собаки...», що призвело до тривалих страждань та загибелі тварини». Проте, незважаючи на явні ознаки особливої жорстокості та очевидну «особливу» ж активність («значний час», численні удари»), суд, не обговорюючи ці обставини, застосував до винного ч. 1, а не 3 ст. 299 [2].

Але зустрічаються й інші вирoki. Принаймні у нашому полі зору таких опинилося три. В усіх до суб'єкта застосовано ч. 3 ст. 299 за кваліфікуючою ознакою «дії вчинені активним способом». Дві справи дуже схожі між собою. «Дії, вчинені активним способом» виявлялися в тому, що суб'єкти скинули собак з 5 поверху будинку (те, що поверхи збігаються – випадковість). У цих вирокax не йдеться про якусь надзвичайну активність, адже відповідні дії є дуже «простими», не потребують мобілізації значних зусиль. З цього випливає, що на думку суддів (яка не була спеціально обговорена у вирoku), ч. 3 призначена для будь-якої активної поведінки, тобто певної дії. Наведемо відповідну цитату з вирoku: «Таким чином, оцінивши досліджені докази по справі в їх сукупності, суд дійшов висновку, що вина особи... у жорстокому поводженні із собакою, що призвело до загибелі тварини, вчиненому активним способом, який полягав у вчиненні активної дії по викиданню тварини з вікна, доведена і її дії вірно кваліфіковані

© Yarmysh Nataliia, 2023

за ч. 3 ст. 299 КК України». Як бачимо, «активний спосіб» тут є єдиною кваліфікуючою (особливо кваліфікуючою) ознакою [3]. Активний спосіб згадується (разом з особливою жорстокістю) й у іншому вирокі за подібними обставинами: «Особа...вийшовши на балкон своєї квартири..., яка розташована на 5-му поверсі будинку, з особливою жорстокістю та активним способом, використовуючи фізичну силу, взяла на руки свою собаку ...та кинула через вікно вниз» [4]. Звернемо увагу, що скидання тварини з висоти, на відміну від випадку, описаного в першій справі, визнане тут не просто «активним способом», а й з особливою жорстокістю.

Подібна логіка простежується й у вирокі щодо особи, яка отруїла собаку, де єдиною кваліфікуючою ознакою визнаний «активний спосіб»: «Суд кваліфікує дії обвинуваченого...за ч. 3 ст. 299 КК України, як жорстоке поводження з тваринами, що належить до хребетних, що призвело до загибелі тварини, вчинене активним способом» [5].

В інших вироках, де тварини були скинуті з висоти, застосована ч. 1 статті 299, тобто «активного способу» суд не побачив. Наприклад, жінка «перебуваючи у приміщенні балкону, взяла до рук власну кішку... та, проявляючи жорстокість і винятковий цинізм, умисно, скинула її з балкона, внаслідок чого кішка загинула...» [6]. До речі, в цій справі про особливу жорстокість не йдеться, хоча слова «винятковий цинізм» орієнтують на те, що про цю ознаку варто було б хоча б подумати.

Як бачимо, особливо кваліфікуюча ознака «дії, вчинені активним способом» є вкрай невизначеною, незрозумілою, тому – зайвою. Її наявність призводить до плутанини при застосуванні цієї статті, тобто до порушення принципу справедливості. Це стає особливо помітним при зверненні до відповідних санкцій та порівнянні найбільш суворих видів покарання, що в них передбачені. Частина перша передбачає позбавлення волі на строк від двох до трьох років, ч. 3 (особливо кваліфікований склад) – від п'яти до восьми. А застосування певної частини статті залежить від того, як саме розуміє особа, що застосовує кримінальний закон, ознаку «активний спосіб», при тому, що відповідне законодавче визначення не дає підстав для однозначного її тлумачення.

З наведених прикладів помітно також, що не сприяє реалізації принципу справедливості й існування серед кваліфікуючих ознак оціночного, дуже розмитого, поняття «особлива жорстокість». А в поєднанні з «активним способом» ця ознака здатна поставити в глухий кут будь-якого правозастосовника.

Перейдемо до іншої ознаки, яка викликає не просто питання, а справжній подив. Вона також передбачена у ч. 3 аналізованої статті та сформульована як «насильницькі дії щодо тварини, спрямовані на задоволення статевої пристрасті». Не дуже хочеться заглиблюватися в нюанси цієї малоприємної тематики, але бажано було б послухати відповідь законодавця на таке запитання: а як розуміти саме «насильницькі» сексуальні дії щодо тварини, як відрізнити їх від таких дій ненасильницького характеру? Адже ненасильницькі дії не створюють об'єктивної сторони відповідного складу злочину. Мабуть, потрібно спитати тварину, чи погоджується вона на сексуальний контакт?! Звісно, питання звучить абсурдно й навіть якось непристойно, але це лише реакція на абсурдне та непристойне законодавче викладення. На превеликий жаль, авторам ст. 299 КК України невідомо, що за постулатами філософії, психології, антропології, та по суті

© Yarmysh Nataliia, 2023

усіх наук, що оперують поняттям «наси́льство», а також за побутовими уявленнями достатньо ерудованих пересічних людей, наси́льство – це певні дії, що вчиняються проти воли людини, чи в обхід волі, коли наприклад людина спить чи є неpritомною. «Енциклопедія сучасної України» визначає наси́льство так: «Наси́льство – цілеспрямоване, протиправне, умисне застосування до фізичної особи індивідом чи групою осіб сили (фізичне наси́льство) або різного роду погроз (психічне наси́льство). Метою наси́льства є обмеження природних чи людських прав та свобод особистості, примушення її до певної поведінки, завдання або загроза завдання фізичної, моральної або матеріальної шкоди людині всупереч її волі або з використанням безпорадного стану...» [7]. Як бачимо, йдеться саме про людину. До того ж воля притаманна лише їй за визначенням, оскільки воля – це свідомо активність людини, спрямована на досягнення певної мети. Виходячи з цього, «наси́льство до тварини» – явний алогізм. Якщо іноді й говорять про таке наси́льство, то лише в якості метафори (причому невдалої). А метафорам не місце у законах. Тому, якщо і включати до дій, які є жорстоким поводженням з тваринами, задоволення з їх використанням статевої пристрасті, то не застосовувати при цьому безглузде слово «наси́льницьке». Хоча і без «наси́льства» відповідна ознака, та ще і у якості кваліфікуючої, викликає сумніви з приводу її доцільності. У разі спричинення тварині болю, сексуальні дії самі по собі можуть розглядатися як жорстоке поводження, мабуть, у певних проявах навіть як особлива жорстокість. Але в чому полягає жорстокість таких дій без спричинення тварині страждань – зрозуміти важко (якщо, звісно, вони не вчиняються в присутності дітей). Як би там не було, а сексуальні дії щодо тварин без спричинення ним страждань (звісно фізичних, оскільки моральна шкода, спричинена тварині – такий же нонсенс, як і наси́льство до неї) важко визнати ознакою, що виправдана при формулюванні складу злочину, передбаченого ст. 299 КК України (тим більше, особливо кваліфікованого складу).

Вкрай дивує й те, що санкція ч. 3 ст. 299 КК України (позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років) є більш суворою, ніж та, що передбачена за зґвалтування (ч. 1 ст. 152 – позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років). Важко зрозуміти, чому наси́льницький статевий акт з людиною законодавець вважає менш суспільно небезпечним, ніж сексуальні дії з твариною. Хоча, швидше за все, він й не намагався порівняти відповідні санкції.

Принагідно зауважимо, що під ознаки жорстокого поводження з тваринами не підпадають і такі дії (звісно ж, саме дії, а не бездіяльність), як «пропаганда, публічні заклики до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, поширення матеріалів з закликами до вчинення таких дій». Адже тварини від таких дій не страждають. Тут доречно згадати, що Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», покладений в основу побудови відповідної статті КК, визначає як жорстоке поводження з ними «знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило їх мучення, завдало їм фізичного болю, страждань, у тому числі спричинило тілесні ушкодження, каліцтво чи загибель, нацьковування тварин одна на одну та на інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, залишення тварин напризволяще, а також інші порушення правил утримання, поводження та транспортування

© Yarmysh Nataliia, 2023

тварин» [8]. Як бачимо, щодо «пропаганди...» тут нічого немає, тобто до жорстокого поводження такі дії зазначений ЗУ не відносить. Хоча й так зрозуміло, що ні «пропаганду», ні «публічні заклики» жорстокістю до тварин вважати не можна.

Повернувшись до формулювання зазначених (не жорстоких стосовно тварин) дій, побачимо стилістичну помилку: законодавець застосовує слово «пропаганда», не вказуючи, пропаганда чого саме. Безперечно, легко здогадатися, що мається на увазі пропаганда жорстокого поводження з тваринами (далі йдеться про ознаки жорстокості, але у відміннику, якій не відповідає слову «пропаганда»). Проте текст закону має бути бездоганним, слугувати зразком чіткості, послідовності, інформативності, поєднаної з лаконічністю, грамотності. Цього, на жаль, у даному випадку не спостерігається. До того ж, постає непросте питання: як пропаганда жорстокого поводження з тваринами та поширення матеріалів із закликами до вчинення відповідних дій як ознака основного складу злочину співвідноситься з ознакою особливо кваліфікованого складу (ч. 4 ст. 299) «поширення зображень, що пропагують жорстоке поводження з тваринами»? Це не збігаються поняття? Якщо так, то за принципом, що усі сумніви тлумачаться на користь обвинуваченого, застосовуватися в таких випадках буде ч. 1, а ч. 4 залишиться «сплячою». Для чого в ній тоді потрібні ці ознаки? Чи в ч. 1 «пропаганда» стосується і поширення відповідних матеріалів, а само поширення передбачене у ч. 4? Однозначної відповіді на це питання текст ст. 299 КК України не надає. Звісно ж, це неприпустимо.

Невиправдано звужують можливості застосування ст. 299 й деякі суб'єктивні її ознаки, а саме: мотиви нацьковування тварин одна на одну. Чому вони обмежені хуліганськими та корисливими? А якщо мотиви суто садистські? Підводити їх під хуліганські? Чи не є жорстоким поводженням нацьковування тварин само по собі, незалежно від спонукань? Вважаю ці питання риторичними. Слід звернути увагу, що не лише доведення хуліганських мотивів, а й само їхнє розуміння – це велика проблема, особливо для практичних працівників. Добре відомо, яка плутанина виникає при застосуванні статей, що містять таку ознаку. Зокрема, хуліганську мотивацію іноді вбачають в аспекті дій, передбачених ст. 299 КК України «Хуліганство», причому вважають, що відповідні дії можуть вчинятися саме в громадських місцях. Такі хибні переконання поширені серед правозастосовників навіть щодо вбивства з хуліганських мотивів. Можна уявити, з чим стикається практика при встановленні хуліганських мотивів у разі нацьковування тварин (до речі, останнім часом відповідні вироки у Єдиному державному реєстрі судових рішень не зустрічаються).

Претензії можна пред'явити і до інших ознак диспозицій усіх частин ст. 299 КК України, яка і до останніх змін була суперечливою, невизначеною, страждала помилками (згадаємо, що декілька років частини 2 та 3 ст. 299 мали однакову кваліфікуючу ознаку: дії, вчинені в присутності малолітнього чи неповнолітнього). Певні недоліки усунені, певні (наприклад, «активний спосіб») – залишилися. З'явилися й нові. Більш того, недоліки (принаймні логічні) притаманні й базовому Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження». Наприклад, важко зрозуміти, за якою логікою сформований такий перелік тварин (визначенням поняття «тварини» це назвати не можна): «тварини – біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські,

© Yarmysh Nataliia, 2023

домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові» [8]. За яким критерієм у цьому переліку опинилися, зокрема, «хутрові» та «циркові» тварини як такі, що протиставляються один одному? Чому перелік обмежений саме такими прикладами? Чи лише зазначені істоти належать до тварин? Чому у цьому ЗУ «хребетні» тварини навіть не згадуються? Складається враження, що саме про них йдеться у цитованому положенні, тобто «тварини» тут ототожнюються з «хребетними». Насправді ж, до тварин належить й інфузорія туфелька. Якщо ж дійсно йдеться про хребетних, то ними є не лише ссавці та птиці, а й риби, рептилії (плазуни) та амфібії (земноводні). До речі, тут виникає похідне питання: чи такі хребетні тварини також можуть бути предметом ст 299 КК України? Тобто, визначаючи поняття тварин (чи саме хребетних тварин), авторам відповідного закону варто було б звернутися до фахівців у галузі зоології (хоча, можливо, вистачило б й відповідного шкільного підручника).

Проте аналіз усіх недоглядів, неточностей, алогізмів і відвертих помилок, допущених у ст. 299 КК України та базових до неї законах – завдання не наукової статті, а дисертації. Ця тематика чекає своїх дослідників.

Наостанок згадаємо про покарання за ст. 229 КК України. Санкції усіх її частин як обов'язкове додаткове покарання містять конфіскацію тварини (вочевидь, тварина розуміється як майно, що логічно). Проте майном є лише тварина, що належить власнику, і саме він вчинив до неї жорстоке поводження. Практика свідчить, що таке поводження найчастіше вчиняється щодо чужих (чи безпритульних) тварин. До того ж, одним із наслідків відповідних дій є загибель тварини, яка також виключає її конфіскацію. Це свідчить, що конфіскація тварини є доцільною як факультативне додаткове покарання. Законодавець цього не врахував, як і те, що відмовитися від обов'язкового додаткового покарання «просто так» не можна. Навіть у разі, якщо все очевидно (тварина загинула чи вона чужа) – суд має навести відповідні аргументи щодо незастосування конфіскації. Насправді дуже часто цього не відбувається. Більш того, відомі випадки, коли конфіскація тварини є не лише можливою, а й доцільною, але не призначається. Так, у вже згаданому вироку, коли власниця викинула з п'ятого поверху свою собаку, остання залишилася живою. Але конфіскація призначена не була й у вироку не обговорюється – чому. А у випадках, коли конфіскація неможлива (тварина померла чи не є власністю злочинця) – про це додаткове покарання, при тому, що воно є обов'язковим, найчастіше навіть не згадується. У кращому випадку пишуть: «без конфіскації тварини».

Можна поставити під сумнів й виправданість самої наявності у ст. 299 КК України покарання у виді конфіскації тварини, оскільки, відповідно до ст. 59 «Конфіскація майна», зазначений вид покарання встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини. Проте далеко не усі діяння, передбачені у ст. 299, навіть теоретично можуть вчинятися з корисливою метою. До того ж ч. 1 ст. 299 передбачає злочин, що належить до нетяжких.

Дивує й те, що ч.ч. 3 та 4 статті 299 (особливо кваліфіковані склади) мають однакові санкції. Це нетипове для КК України. Навряд чи така конструкція санкцій є виправданою.

З усіх ознак статті 299 КК України, які викликають сумніви щодо бездоганності їх викладення, виокремлені та проаналізовані, ті, що не просто утруднюють застосування відповідного складу злочину, а фактично руйнують останній, роблять його непридат-

ним для здійснення адекватної кримінально-правової кваліфікації. Таке уявлення автора публікації підкріплюється зверненням до вироків, що містяться у Єдиному державному Реєстрі судових рішень, які демонструють неприпустимі розбіжності у вирішенні долі осіб, що вчинили жорстоке поводження з тваринами, невиправдані коливання правозастосовників між основним та особливо кваліфікованим складами злочину.

Таким чином, ст. 299 є прикладом однієї з найбільш недосконалих, внутрішньо суперечливих статей Кримінального кодексу України. Значна кількість ознак відповідного складу злочину сформульована нечітко, незрозуміло, з порушенням логіки, постулатів суміжних наук, усталених правил криміналізації суспільно небезпечних діянь. Особливо виділяються такими якостями ознаки ч. 3 аналізованої статті «активним способом» та «наси́льницькі дії щодо тварин, спрямовані на задоволення статевої пристрасті». Вказівка на активний спосіб вчинення зазначеного у основному складі діяння змушує визнавати, що ч.ч. 1 та 2 цієї статті може бути застосована лише у разі, коли жорстоке поводження з тваринами виявляється у бездіяльності. Водночас, зрозуміло, що ні нацькування тварин одна на одну, ні пропаганда жорстокого поводження з тваринами, ні публічні заклики до цього, ні поширення матеріалів з такими закликами не можуть здійснюватися шляхом бездіяльності. Тому, якщо вважати, що ч. 1 ст. 299 КК України передбачає саме бездіяльність, більшість випадків жорстокого поводження з тваринами може бути кваліфіковано за ч. 3 цієї статті, а для ч. 1 фактично не залишиться місця. Якщо ж припускати, що ч. 1 передбачає все ж таки й активну поведінку, тобто дії, а у ч. 3 мається на увазі якась «особлива» активність, постає питання про співвідношення цієї надзвичайної активності з особливою жорстокістю, яка також є ознакою ч. 3 статті, що розглядається.

Вказівка у ч. 3 ст. на насильницький характер дій щодо тварин, спрямованих на задоволення статевої пристрасті, змушує правозастосовників доводити, що сексуальні дії стосовно тварини були саме насильницькими, а не «добровільними», що є безперечним абсурдом. Насильством усі науки відповідного циклу визнають лише дії, які вчинюються виключно стосовно людини, проти її волі. Тому вказівка на насильницький характер відповідних дій є грубою, невиправданою помилкою законодавця.

Припущена явна помилка в конструюванні санкцій усіх частин ст. 299 КК України: конфіскація тварини є обов'язковим додатковим покаранням, при тому, що в більшості випадків за цією статтею притягуються до відповідальності особи, що не є власниками тварин чи конфіскація неможлива, оскільки внаслідок жорстокого поводження тварина загинула. Санкція ч. 3, яка серед інших кваліфікуючих ознак передбачає «наси́льницькі дії щодо тварин, спрямовані на задоволення статевої пристрасті» є більш суворою, ніж санкція, встановлена за згвалтування (ч. 1 ст. 152 КК України «Згвалтування»).

Численні недоліки статті 299 КК України тягнуть за собою, зокрема, плутанину між частинами статті, причому між основним та особливо кваліфікованим складами злочинів. Неоднакове застосування відповідного закону до тотожних ситуацій порушує принцип справедливості. Є достатні підстави вважати, що ст. 299 КК України «Жорстоке поводження з тваринами» потребує суттєвого доопрацювання за участі фахівців не лише з кримінального права, а й суміжних наук.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких міжнародних законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу: Закон України від 15.07.2021 № 1684-IX. Відомості Верховної Ради. 2021. № 47. Ст. 382.
2. Вирок від 18.05.2023 Біляївського районного суду Одеської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110943573> (дата звернення: 08.06.2023).
3. Вирок від 22.05.2023 Теофіпольського суду Хмельницької області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111005551> (дата звернення: 08.06.2023).
4. Вирок від 17.05.2023 Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110897761> (дата звернення: 08.06.2023).
5. Вирок від 14.04.2023 Маньківського районного суду Черкаської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110233857> (дата звернення: 08.06.2023).
6. Вирок від 13.04.2023 Хортицького районного суду м. Запоріжжя. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110194267> (дата звернення: 08.06.2023).
7. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-70523> (дата звернення: 08.06.2023).
8. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 27. Ст. 230.

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do deiakykh mizhnarodnykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo implementatsii polozhen deiakykh mizhnarodnykh uhod ta dyrektyv Yevropeiskoho Soiuzu u sferi okhorony tvarynnoho ta roslynnoho svitu. "On amendments to some international legislative acts of Ukraine regarding the implementation of the provisions of some international agreements and directives of the European Union in the field of animal and plant protection": Law of Ukraine dated 15.07.2021 №. 1684-IX. Verkhovna Rada information. 2021. №. 47. Art. 382 [in Ukrainian].
2. Vyrok vid 18.05.2023 Biliaivskoho raionnoho sudu Odeskoi oblasti. "Verdict dated 18.05.2023 of the Biliaiv District Court of the Odesa Region". URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110943573>. (Date of Application: 08.06.2023) [in Ukrainian].
3. Vyrok vid 22.05.2023 Teofipolskoho sudu Khmelnytskoi oblasti. "Verdict dated 18.05.2023 of the Biliaiv District Court of the Odesa Region". URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110943573>. (Date of Application: 08.06.2023) [in Ukrainian].
4. Vyrok vid 17.05.2023 Ternopilskoho miskraionnoho sudu Ternopilskoi oblasti. "Verdict dated 17.05.2023 of the Ternopil City and District Court of the Ternopil Region". URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110897761>. (Date of Application: 08.06.2023) [in Ukrainian].
5. Vyrok vid 14.04.2023 Mankivskoho raionnoho sudu Cherkaskoi oblasti. "Verdict dated 14.04.2023 of the Mankiv District Court of the Cherkasy Region". URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110233857>. (Date of Application: 08.06.2023) [in Ukrainian].
6. Vyrok vid 13.04.2023 Khortytskoho raionnoho sudu m. Zaporizhzhia. "Verdict dated 04/13/2023 of the Khortytsky District Court of Zaporizhzhia". URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110194267>. (Date of Application: 08.06.2023) [in Ukrainian].
7. Entsiklopediia suchasnoi Ukrainy. "Encyclopedia of modern Ukraine". URL: <https://esu.com.ua/article-70523>. (Date of Application: 08.06.2023) [in Ukrainian].
8. Pro zakhyst tvaryn vid zhorstokoho povodzhennia. "On the protection of animals from cruel treatment": Law of Ukraine dated February 21, 2006 №. 3447-IV. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2006. №. 27. Art. 230 [in Ukrainian].

© Yarmysh Nataliia, 2023

Yarmysh Nataliia,
Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Docent at the Department of the
Educational and Scientific Humanitarian Institute
National Academy of the Security Service of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

CRUELTY TO ANIMALS: QUESTIONS ON ARTICLE 299 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

As generally recognized, one of the most important laws for the country – the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – the CC of Ukraine) – unfortunately contains a lot of erroneous regulations, sometimes even direct legislative errors, not only complicating the application of the law, but also reducing the level of respect and confidence in it. Thus, among the imperfect norms of the CC there are some, which strangely ‘concentrated’ various omissions – infringements of the elementary rules of logic, and the basic postulates of related sciences, and settled human perceptions. According to many scientists, Article 299 of the Criminal Code of Ukraine ‘Cruel Treatment of Animals’ belongs to such unfortunate (it is difficult trying to find another definition) norms. Therefore, this study is devoted to the critical analysis of this article.

The purpose of the publication lies in analyzing the most obvious mistakes in the construction of Article 299 of the Criminal Code of Ukraine to guide the legislator in correcting the shortcomings, as these errors hinder the unified application of the law on criminal liability. The impact of legislative errors on criminal law qualification is demonstrated by examples of contradictory verdicts recorded in the Unified State Register of Court Decisions.

The theoretical basis of the study is the studies of specialists in criminal law and other related branches of science. Researchers have certain claims to virtually every feature of Article 299 of the Criminal Code of Ukraine, but in this publication most of such provisions are only stated, without detailing. Special qualifying features of the corpus delicti of the crime established by Part 3 of Article 299 of the Criminal Code of Ukraine, namely ‘acts committed in an active manner’ and ‘acts of violence against animals for the purpose of satisfying sexual desire’, have been focused on, because contradictions in the understanding of these features lead to the most significant discrepancies in the application of this article of the Code, and the lack of competence of the authors of the corresponding law is the most obvious.

Regarding the ‘active mode of action’, the author recalls that action is by definition an active version of the generic concept of ‘action’. An act that is not characterized by activity is recognized as inaction. For this reason, there is a question whether the acts envisaged in the basic composition of the analyzed crime can be exactly inaction (while they are defined as ‘actions’). If Section 1 includes actions, what is the meaning of the special qualifying feature ‘actions actively committed’ and how does it relate to ‘special cruelty’ as specified in the same part of Article 299 of the CC of Ukraine? The uncertainty surrounding these

© Yarmysh Nataliia, 2023

issues entails fluctuations between the basic and especially qualified corpus delicts, which have significantly different sanctions.

Regarding the cruel treatment of an animal in the form of violent acts of a sexual nature, it should be noted that violence is an act committed against a person against his will, which is inherent only to a person. Therefore, 'violence against an animal' is not only illogical, but also ignores the postulates of the sciences of the human cycle, which is inadmissible for the text of laws.

Consideration of the most significant errors assumed in the construction of Article 299 of the Criminal Code of Ukraine indicates that the corresponding corpus delicti requires immediate revision of its content, substantial revision, and necessarily with the participation of a wide range of specialists both in criminal law and related sciences.

Keywords: vertebrate animals, cruel treatment, active method, inactivity, motives, violence, satisfaction of sexual desire, confiscation of an animal.

Отримано 12.06.2023